

Notes i ressenyes bibliogràfiques

Diversos autors

Arxivística

-MONTSERRAT CATALÁN BENAVENT, «Arxiu Montserrat Tarradellas Macià. Monestir de Poblet», *Frontissa*, (Barcelona), 26, (2013), p. 16-17.

Després de comentar l'origen del fons documental del darrer president de la Generalitat a l'exili, l'autora descriu el seu contingut i relaciona les principals publicacions que han tingut com a base aquest arxiu.

G. P.

Història Antiga

-JORDI LÓPEZ-LLUÍS PIÑOL, «les antefixes romanes de la Granja Mitjana (Poblet, Tarragona)», *Butlletí Arqueològic* (Tarragona), 33, (2011), època V, p. 121-134.

Anàlisi iconogràfica de les terracotes romanes conservades al Museu de Poblet que procedien de la Granja Mitjana, i anteriorment es trobaven exposades al Museu Episcopal de Vic, fins que l'any 1934 Eduard Toda les recuperà. La seva funció era la de decorar les teulades dels edificis públics, en total es descriuen cinc peces amb la fixa corresponent i fotografies adjuntes.

G. P.

Història Medieval

-VERA HOFBAUEROVA, «Estudis previs a la restauració de la torre de Santa Perpètua de Gaià (Conca de Barberà)», *La Resclosa*, (Vila-rodona), 15, (2011), p. 39-52.

Descripció de l'emplaçament de la fortificació medieval del recinte format pel castell amb la torre i església, a més de l'antic poblat de Santa Perpètua de Gaià, amb els camins d'accés, juntament amb l'ermita romànica de Santa Susanna. S'adjunten fotografies i dibuixos de la torre de defensa.

G. P.

Història Moderna

-MARTA CUSÓ SERRA, «Un monestir cistercenc català durant el primer segle borbònic espanyol. Santa Maria de Vallbona (1701-1802)», *Manuscrits* (Barcelona), 27, (2009), p. 189-192.

Síntesi de la tesi doctoral de l'autora presentada a la UAB el 2009. Entre les abadesses que s'esmenten d'aquest període en el monestir de

l'Urgell trobem a Anna Maria de Castellví i Pons (1701-1711), de Montblanc, es comenta l'entrada de les autoritats dins la clausura per a detenir al seu nebot, Francesc de Castellví i Obando.

G. P.

Història Contemporània

-JOSEP M. GRAU I PUJOL, «Minyones i altres domèstics a Valls (Primera meitat del segle XIX), *Quaderns de Vilaniu*, (Valls), 64 (novembre 2013), p. 121-143.

Estudi de les persones que treballaven en el servei domèstic a Valls segons el padró municipal d'habitants de 1844, en especial les minyones i criats. La majoria eren joves i solteres, procedents sobretot de l'Alt Camp i la Conca de Barberà, d'aquesta darrera comarca n'hi ha 28: 6 de Sarraí, 4 de Conesa, 4 de Montblanc, 3 de Blancafort, 3 de Solivella, 2 de Vilaverd, 1 de Rojals, 1 de l'Espluga de Francolí, 1 de Forès i 1 de Rocafort de Queralt. Es col·locaven en cases de famílies benestants com d'hisendats o professions liberals (advocats, notaris, escriptors), preveres, militars o artesans. També es fa referència als aprenents (1 de sastre de Vimodrí), a fadrins (un boter de la Guàrdia dels Prats) i en el treball femení a llevadores (1 de Sarraí), revenedores (1 de l'Espluga de F.), vidrieres (1 de Montblanc), filadores (2 de Sarraí).

M. G.

-JOSEP M. GRAU I PUJOL, «Emigració de les Muntanyes de Prades i la Conca de Barberà a les viles d'Alcover i la Selva del Camp, un estudi comparatiu a partir dels padrons del primer quart del segle XIX», *Butlletí. Centre d'Estudis Alcoverencs*, (Alcover), 118, (2011), p. 90-114.

En base a diferents padrons d'habitants s'estudien els intercanvis humans entre les Muntanyes de Prades i la Conca de Barberà i dues viles del Camp de Tarragona (Alcover i la Selva del Camp). El cens d'Alcover de 1830 amb anotacions de 1832, compta amb vuitanta persones originàries del massís pradenc, de les quals un 57 % són homes. Per nombre destaquen els pobles de l'Albiol, la Riba i Mont-ral, si ho comparem amb el registre de la Selva més proper cronològicament (1841), el resultat estadístic és molt menor, tan sols 32, el perfil de l'emigrant és d'un individu jove dedicat a l'agricultura, les dones majoritàriament s'integren en la societat de destinació a través del matrimoni. Els naturals de la Conca a Alcover són 35, sobresortint Montblanc, Solivella, Sarraí i Blancafort, i a la Selva del Camp setze amb una distribució més uniforme, amb la capital i Blancafort al capdavant. Al final s'adjunta un apèndix nominal dels emigrants.

M. G.

Història de l'Art

-ELENA DE ORTUETA HILBERATH, «La mistificació de l'espai urbà de Montblanc. Vies, arquitectures i intervencions en el patrimoni», *Butlletí Arqueològic*, (Tarragona), 33, (2011), època V, p. 361-397.

Prèvia descripció de la vila ducal per part de viatgers dels segles XVI-XIX, les carreteres, el ferrocarril, el proveïment d'aigua i els danys de les inundacions del riu Francolí, l'autora comenta les construccions arquitectòniques contemporànies (segles XIX-XX) a Montblanc i les restauracions dels monuments civils i religiosos en el mateix període. Així documenta la construcció dels edificis de la presó del partit judicial (1877-1890) i la Plebania (1886-1891), ambdós per part de l'arquitecte Francesc Barba, els enderrocs de les voltes dels carrers el 1855 i la nova planta del celler cooperatiu el 1919 per Cèsar Martinell i les ampliacions de 1945-1956. Sobre la restauració del patrimoni medieval esmenta les obres a Santa Maria a càrrec de Ramon Salas, a Sant Miquel (1920/1948), a Santa Magdalena (1973), projectes a la Muralla de Jeroni Martorell (1920) i Josep Sancho Roda (1950), reconstrucció del Pont Vell per Alexandre Ferrant (1966 i 1972), entre d'altres. S'adjunten plànols i fotografies.

G. P.

- SEBASTIÀ SÁNCHEZ SAULEDA, «El Santuari del Tallat: Les vicissituds d'un edifici del tardogòtic català», *Lambard. Estudis d'art medieval*. Amics de l'Art Romànic. Institut d'Estudis Catalans, 23, (2011-2012), p. 136-156.

El priorat-santuari del Tallat tot i que pertany a la comarca de l'Urgell i al municipi de Rocallaura, està molt vinculat amb la Conca de Barberà, no sols per la senyoria del monestir de Poblet sinó per les peregrinacions de les parròquies. Aquest article se centra especialment en el període de la desamortització de l'any 1835 i documenta les vicissituds de l'edifici (elements escultòrics) i els seus béns mobles a partir de l'abandonament i l'adquisició de particulars fins als nostres dies. Es troba distribuït en quatre amplis apartats: -El Santuari del Tallat, antecedents històrics, -Segle XX: Desamortització i desmembrament del Tallat, -1874 / 1883-1915: La dispersió del patrimoni arquitectònic (Dispersió dels elements ornamentals lapidaris del Tallat. Pau Font de Rubinat i el Mas de Reus (1895-1898), Lluís Domènech i Montaner i el castell de Santa Florentina (1901-1907), Miquel Utrillo i el Palau Maricel de Sitges (1909-1915), Rocallaura (1822-present), -El Tallat al segle XX i XXI: aires d'esperança.

Aquest estudi obtingué el 18è Premi d'Amics de l'Art Romànic.

R. R.

- FRANCESC MARCO PALAU, «Les pintures de Palau Ferré a la capella de Can Coll (Lliçà de Vall)», *Ponències. Revista del Centre d'Estudis de Granollers*, 17, (2013), p. 167-177.

Article que estudia i descriu les pintures de temàtica religiosa, que el pintor montblanquí Maties Palau Ferré realitzà per la capella del Mas can Coll de Lliçà de Vall (Vallès Oriental). La masia actual es remunta al segle XVI, encara que la capella ja és documentada en el segle XI, aquesta fou refeta en el segle XVII, durant la Guerra Civil fou malmesa, la propietat fou adquirida en el segle XX pel col·leccionista d'art Eduard Sancho Costa, aquest tenia amistat amb el pintor, que li encarregà la nova decoració de la capella, duta a terme entre els anys 1962 i 1963; la decoració consistí en quatre grans llenços amb escenes contínues de les vides dels Sants Vicenç i Clara (la capella posseïa relíquies d'ambdós Sants): Infància venerant Crist a la creu, El rebuig al paganisme, Judici dels Sants per la seva condició de cristians, Martiri, trasllat dels cossos des de Roma a Barcelona. Portats a can Coll, La devoció dels vilatans. Es tracta d'una de les poques obres de temàtica religiosa que Palau Ferré dugué a terme al llarg de la seva trajectòria artística.

R. R.

-FRANCESC MARCO PALAU, «Un quadre de Palau Ferré a Alcover: trajectòria convulsa d'una pintura (1964-1975)», *Butlletí. Centre d'Estudis Alcoverencs* (Alcover), 118, (2011), p. 14-34.

Després de comentar l'etapa formativa del pintor montblanquí Maties Palau Ferré (1921-2000) a Barcelona i París, l'autor exposa els problemes que li provocà el 1971 la signatura d'un contracte amb un empresari-marxant que a canvi d'unes finques, l'artista havia de cedir-li la seva obra, per solucionar el conflicte es va recórrer a la via judicial, la resposta de Palau a la mercantilització de l'art fou cremar la producció pictòrica i trencar el sistema comercial d'exposicions, la reacció de l'empresari el 1975 va ser la cessió dels quadres que retenia a institucions benèfiques i ajuntaments del Camp de Tarragona (Reus, Valls, Vila-seca i Alcover). L'article es basa en notícies publicades a la premsa.

G. P.

ROSA DE LES NEUS MARCO PALAU I FRANCESC MARCO PALAU, *Palau Ferré retourné à Paris*, Paris, 2013.

Llibre-catàleg publicat en el marc de l'exposició comissariada per Rosa de les Neus Marco Palau al Collège d'Espagne de la Cité Internationale Universitaire de Paris, en commemoració al cinquantè aniversari de l'estada a la capital francesa del polifacètic Maties Palau Ferré. L'obra compta amb un pròleg de Juan Manuel Bonet, director de l'Institut Cervantes de París i exdirector del Museo Reina Sofia de Madrid. Al volum, en francès, els autors analitzen els anys del pintor, escultor i ceramista montblanquí a París i els principals trets de la seva obra artística. A les pàgines finals, hi ha les traduccions dels textos en català i castellà. També s'hi observen fotografies de l'època i imatges dels

quadres que l'abril i el maig del 2013 van formar part de l'exposició *Palau Ferré retorne à Paris: un voyage par les avant-gardes*.

R.

FRANCESC MARCO PALAU, «Més enllà de la pintura: la ceràmica de Palau Ferré», *Butlletí Informatiu de Ceràmica* (Barcelona), 104, (2011), p. 12-19.

L'autor posa de relleu la vessant ceramista del singular artista Maties Palau Ferré. Així, acompanyat de nombroses imatges de creacions ceràmiques, Francesc Marco Palau reivindica la importància del procés ceràmic del reconegut pintor montblanquí, el contacte amb la terra i les arrels simbòliques d'aquest.

R.M.P.

FRANCESC MARCO PALAU, «Literatura i arts plàstiques: Jaume Ferran i Palau Ferré. Una primera aproximació», *Miscel·lània Cerverina*, (Cervera), 21, (2011), p. 127-142.

El vincle intel·lectual entre el poeta cerverí Jaume Ferran i l'artista Maties Palau Ferré, de Montblanc, queda reflectit en aquesta primera aproximació a la temàtica. L'estudi s'apropa a les biografies d'ambdós, on s'hi troben elements de connexió i es remarca el paper que la vessant internacional ha tingut en ells: els Estats Units i França, principalment.

RMP.

FRANCESC MARCO PALAU, «Palau Ferré en Tudela. Unos dibujos iniciales del artista en Navarra», *Revista del Centro de Estudios Merindad de Tudela*, (Tudela de Navarra), 20, (2012), p. 43-57.

L'estudi contextualitza uns dibuixos primerencs de Palau Ferré elaborats en el marc d'una estada acadèmica a la ribera tudelana, a Navarra. De cara als lectors de tota la comunitat foral, les conclusions s'exposaren *a posteriori* a F. Pérez-Nievas, F. M. Palau.

RMP.

FRANCESC MARCO PALAU, «La connexió valenciana de Palau Ferré», *Brúixola*, (València), 36, (2013), p. 26-27.

El text versa al voltant d'una publicació de la represa cultural catalana ideada per Joan Crusellas, en la que, a la meitat de la dècada dels cinquanta, Palau Ferré il·lustrà un assaig del suecà Joan Fuster. Del mateix volum, també formaven part textos de Josep Maria Espinàs i Gumersind Gomila. La coincidència entre el teòric dels Països Catalans i el pintor també va tractar-se en l'article de Francesc Marco Palau «Palau Ferré, l'Ocell de paper i *Nosaltres, els valencians*», *El Foradot*, (Montblanc), 74, (setembre-octubre 2012), p. 7-8.

RMP.

FRANCESC MARCO PALAU, «Artistes i la sardana. Palau Ferré», *SOM. Publicació de cultura popular catalana*, (Girona), 308, (2013), p. 28-29.

La sardana com a element característic de les pintures de Maties Palau Ferré és l'objecte de l'article. Així, l'autor exposa sintèticament els seus trets més particulars i, amb referències d'hemeroteca, detalla el paper crucial de la representació pictòrica de la dansa durant el segon franquisme.

R.M.P.

- RAMON RIBERA GASSOL, «Francesc Muns, jesuïta i escultor», *Dovella*, Centre d'Estudis del Bages, (Manresa), 113, (2013), p. 43-45.

Francesc Muns Giménez (Barcelona, 1832 / 1835 - Sant Pere de Torelló, 1880) de ben jove ja demostrà les seves dots artístiques escultòriques, estudià a l'Escola Municipal de Vic i realitzà el seu aprenentatge al taller de l'escultor vigatà Josep Gros, l'any 1860 entrà a la Companyia de Jesús, on fou professor de dibuix en diversos col·legis de l'orde i també realitzà obres escultòriques per edificis, però a banda en realitzà per algunes esglésies parroquials, sent el cas de les escultures que féu per al retaule major de l'església parroquial de Santa Coloma de Queralt: la imatge central de la Mare de Déu Assumpta i les dues laterals de Sant Roc i Sant Magí; l'any 1901 la imatge central fou substituïda per una escultura de Santa Coloma, mentre que la de Francesc Muns fou traslladada al retaule major de l'església parroquial de Freixenet de Segarra.

R. R.

- JOSEP M. PASQUAL PALAU, «L'actuació dels pintors Hortonedà de Montblanc a les Garrigues (segle XVII)», *El Foradot*, (Montblanc), 82, (2014), p. 22-23.

L'autor dona a conèixer tres notícies inèdites sobre la nissaga montblanquina dels pintors Hortonedà: l'existència d'un fill d'Acasi Hortonedà que també es dedicà a la pintura, el pare li confià l'encàrrec l'any 1621 de policromar el tabernacle de la Mare de Déu del Roser de l'església parroquial de Tarrés, a la vegada que el pare Acasi contracta amb la mateixa parròquia també el 1621 la realització del retaule d'aquesta advocació mariana.

R. R.

Biografies

-MANEL GÜELL-S-J. ROVIRA, *Biografies de Tarragona*, Benicarló, 2013, vol. 3.

Els tarragonins vinculats amb la Conca de Barberà que apareixen en aquesta obra són:

-Claudi Ametlla Coll (Sarral, 1883-Barcelona, 1968), periodista i polític.

-Família Arimany (s. XX-XXI), nissaga de pastissers i restauradors de l'Espluga de Francolí establerta a Tarragona.

-Miquel Barberà Anglès (Almoster, 1939), prevere, fou rector de Rocafort de Queralt (1972-1973).

-Jaume Bofarull Cendra (Valls, 1873-Tarragona, 1932), prevere i escriptor, fou vicari de les parròquies de Barberà de la Conca i Montblanc.

-Francesc Casares Potau (Tarragona, 1927), jurista i polític, originari de Vimodí.

-Francesc Sabater (mort a Tarragona el 1626), pintor i daurador, cunyat del pintor montblanquí Acací Hortonedà, amb el qual col·laborà professionalment.

En la redacció d'aquest tercer lliurament hi han col·laborat dos membres del CECB, Josep M. Grau i Gener Gonzalvo.

R.

-«Decret sobre el martiri...», *Església de Tarragona. Butlletí Oficial de l'Arquebisbat* (Tarragona), 7 (juliol 2013), p. 316-328.

En aquest document per a la beatificació dels religiosos assassinats durant la Guerra Civil s'hi relacionen els noms de 145 preveres i germans de diferents ordes, entre els quals n'hi ha de naturals de la Conca de Barberà; a peu de pàgina hi ha esmenes sobre la data real de naixement.

G. P.

-«Mn. Artur Boronat Sendra», *Església de Tarragona. Butlletí Oficial de l'Arquebisbat* (Tarragona), (10 octubre 2013), p. 434.

Necrològica d'aquest prevere ordenat el 1945 que s'inicià en la seva tasca pastoral com a vicari de Sarrià i encarregat de Montbrió de la Marca. Morí el setembre de 2013 als 96 anys.

G. P.

ROSER PUIG TÀRRECH, *Sí, sóc sacerdot!. Beat Dr. Josep Gomis Martorell*, Tarragona, 2014.

Entre altres destinacions d'aquest prevere (Reus, 1894-Barcelona, 1937) hi ha la regència de la parròquia de Blancafort (novembre 1931), fins que passà a Falset (desembre 1931). Els seus pares eren originaris d'Alcover.

Per la causa de beatificació s'adjunten testimonis de diversos fidels de Blancafort.

G. P.

Abreviatures dels autors dels resums:

G. P. Josep M. Grau i Pujol

M. G. Manel Güell

R.M.P. Rosa de les Neus Marco Palau

R. R. Ramon Ribera Gassol

V. M. Josep M. Vallès i Martí

X.F.T. Xavier Ferré Trill

R. Redacció

Ressenyes

LLUÍS COSTA: *Cuba i el catalanisme: entre l'autonomia i la independència*, Rafael Dalmau, editor, Barcelona, 2013, 95 p.

Estudi sintètic sobre la formació del patriotisme catalanocubà. L'autor introdueix el volum amb una aclaridora visió sobre l'evolució del pensament i actituds catalanistes i independentistes respecte del conflicte imperialista espanyol a Cuba. Amb tot, cal destacar el primer capítol de l'assaig, ja que l'autor hi sintetitza la formació del pensament d'alliberament nacional dels activistes cubans. Es tracta de reflectir el pas de la *cubania* (culturalisme) a la *cubanitat*, presa de consciència política de l'oprimit. El criollisme no fou, doncs, força social suficient -ans al contrari- per aturar un procés de descolonització ideològica. Complementàriament a aquest panorama d'emergència revolucionària illenca, també cal remarcar la més que esperable actitud de la burgesia industrial del Principat envers la contraposició Espanya-Cuba. El mercat exportador manava i, doncs, calia no donar suport a un moviment d'emancipació nacional. En qualsevol cas, una actitud prou calculada duta a terme, per exemple, des de la revista *España Regional*. Era l'etapa del provincianisme i de l'aiguabarreig de posicionaments protocatalanistes.

Però si un aspecte resta clar d'aquest estudi, és que l'actitud dels catalanistes envers Cuba és directament proporcional a l'evolució de l'estratègia política del moviment de construcció nacional del Principat. Des del doble patriotisme catalanoespanyol i el tacticisme de la Lliga, es produeix el salt qualitatiu cap a l'independentisme polític, conseqüència de la repressió duta a treme per les estructures polítiques d'antic règim de l'estat espanyol. Aquesta fita -amb cert paralel·lisme d'ençà del procés de politització del moviment d'alliberament cubà - des del darrer terç del vuit-cens- suposa el suport explícit a la independència de l'illa des dels Països Catalans. La corrua de publicacions cubanes endegades pel Centre Català de l'Havana és la mostra més fefaent de la solidaritat dels compatriotes envers les doctrines d'intel·lectuals com José Martí. En aquest context, com destaca Costa, la revista *Fora Grillons!* i, fonamentalment, *La Nova Catalunya*, estableixen un text sociabilista no tans sols dins Cuba, sinó en correspondència amb els nuclis polítics connacionals. La convenció de 1928 per redactar la Constitució de l'Havana en fou el corol·lari polític macianista.

Amb tot, un altre aspecte també resta clar de tot el canemàs solidari envers la causa de l'anticolonialisme cubà: la tasca pedagògica i precursora de Pi i Maragall i la difusió de les seves idees a l'illa per part del montblanquí Josep Conangla i Fontanilles, la trajectòria del qual necessita una biografia crítica.

Xavier Ferré Trill

JAUME FELIP SÁNCHEZ, *Montblanc (1155-1277). Fundació i creixement*, Montblanc, Ajuntament de Montblanc, 2013, 335 p. imprès en gran foli i relligat en tela, pròleg de Josep Andreu, alcalde de Montblanc.

La profusió i gran extensió de tot el nostre territori nacional, amb les lògiques diferències de temàtiques o qualitat dels centenars de llibres i articles publicats, molts d'ells dins l'ambient de l'hostilitat del règim franquista, és un fenomen que ens indica que a Catalunya hi ha hagut, durant dècades, un alt grau de patriotisme, en aquest cas per conèixer i difondre el nostre passat. El nombre de Centres d'Estudis, o simplement la presència notable de franc-tiradors de la història, ha estat extraordinari. Han proliferat els congressos, jornades, cicles de conferències, i múltiples escenaris per a tirar endavant uns projectes d'història local, que si assolix un bon nivell, és molt necessari per entendre el nostre passat col·lectiu nacional. En el cas que ens ocupa, la vila ducal, capital de la Conca de Barberà, ha tingut episodis d'aquest tipus, en diverses ocasions.

Tanmateix, la tasca, absolutament ingent, de l'autor del llibre que ressenyem, és gairebé excepcional. Efectivament, Jaume Felip, farmacèutic i de formació i professió, seguint l'ofici d'apotecaris de la nissaga familiar, en realitat fa que ens trobem davant un dels millors medievalistes del país, com comentarem més endavant. Com tots els amants de la història saben prou bé, el domini correcte del medievalisme té unes dificultats afegides que no són pas menors, ans el contrari. Molts estudiosos voldrien apropar-se als arxius on es guarden els llibres i pergamins d'uns segles (posem per cas, del XII al XV) que tenen uns esculls a vèncer, de notable dificultat: la comprensió del llatí medieval, i les ciències paleogràfiques, per tal de llegir correctament aquests diplomes, a més, donada la seva antiguitat, ens trobem en deficients estat de conservació, o bé amb períodes més o menys perllongats, que no hi ha rastres documentals del tema de la recerca.

El volum de Jaume Felip té, doncs, l'enorme mèrit, d'haver aplegat un total de 223 documents, i que abasten els períodes històrics de 1155 (l'època dels orígens) fins al 1276. El qui escriu, sap força bé el que és fer recerca a la Cancelleria Reial, per a localitzar els documents montblanquins, transcriure'ls seguint les pautes i tècniques professionals d'aquest període, i arrodonir tota aquesta massa documental riquíssima, per tal de fer un estudi de conjunt, on Jaume Felip crea càtedra sobre els orígens de la vila i el seu creixement institucional, social, comercial, religiós, bèl·lic, i les relacions amb senyorius tan poderosos com el monestir de Poblet, també amb Santes Creus o Tarragona, i sobretot, un fenomen cabdal, que és la seva relació al llarg d'aquests segles, amb la monarquia del casal de Barcelona.

Centrant-nos més en detall en el seu estudi, l'autor comenta les dues cartes de població de 1155 (Coneguda aleshores la vila amb el topònim Vilasalva), i la més solemne, concedida per Alfons I, un rei fonamental per a la construcció de l'estat feudal català. I, tampoc és casual que també, a mitjan segle XII, es fundés el monestir de Poblet, com a eina de repoblació d'aquestes terres de la Catalunya Nova.

Tornant als documents publicats per Felip, es desgranen detalladament alous i finques, i també dels termes de Rojals i Lilla. És destacable i important la carta de població de Blancafort de 1174, tanmateix, on Jaume Felip excel·leix en profunditat, és en la documentació que permet fer-se una idea precisa del nucli urbà de Montblanc: el castell i el mur defensiu exterior, l'església de Santa Maria i el seu fossar, la ubicació de la notaria de Montblanc, etc.

Tal com ell radiografia, l'expansió a partir de 1163 de la demografia de Montblanc, és ben patent en el darrer quart del s. XII. Alhora, referencia els forns de pa, sobretot a partir del 1179, amb un cert domini del monestir de Santes Creus. També aporta notícies de la Font Comuna, molt antiga, veuen a la llum noves edificacions, com la casa santescreuina. Al mateix temps, és evident la protecció especial d'Alfons I, amb la concessió de diverses franquícies. El mateix monarca estableix l'escrivania pública de la vila.

La vegueria es trobava en ple funcionament. Així, el 1221, Jaume I demana explicacions al veguer per diverses injúries fetes al cenobi de Poblet. D'aquesta època són abundants els documents de vendes, compres, dotacions, contractes emfitèutics, execucions testamentàries o permutes, per posar alguns exemples.

En el llibre de Jaume Felip són notòries les notícies sobre l'important hospital de Santa Magdalena i la vila, com gairebé les més importants de la Conca de Barberà, amb conflictes amb els grans cenobis de Poblet i Santes Creus.

És també una important troballa de l'autor, d'un fragment del Llibre del Repartiment de la conquerida illa de Mallorca, l'any 1228, especificant, en l'esmentat llibre (1230), els homes que en surten beneficiats, de la vila de Montblanc.

En l'altra gran conquesta del Conqueridor, la de València de 1238, s'hi reflexen el repartiment de cases a favor d'homes de Montblanc, que participaren en l'exèrcit reial.

Més endavant, i concretament del cinc de febrer de 1246, el transcriptor recull la carta d'esponsalici de Jaume I a favor de la seva muller, Violant d'Hongria.

Altres documents que surten a la llum són com Berenguer de Vilafranca enfranqueix als templers de la comanda de Barberà (1248) de diverses servituds.

Jaume I torna a aparèixer. En primer lloc, el rei fa un arrendament de tots els drets que posseeix a les Muntanyes de Prades, d'entre ells els de la vila de Montblanc (1258). Apareixen divergències sobre el castell, entre Jaume I i el vescomte de Cardona (1259). Àdhuc es recull la sentència sobre un homicidi produït al monestir de Poblet (1260). Finalment, Jaume I surt en defensa dels jueus de Tarragona i Montblanc (1261).

Hem deixat per al final de la ressenya, per ressaltar que aquest llibre no és un fet aïllat en la trajectòria acadèmica de Jaume Felip. Ha estat membre d'institucions com l'Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, secretari i president del Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, i assessor històric de la Festa Medieval de Sant Jordi. Felip és un consumat publicista i conferenciant. ha publicat articles des del *Foradot*, *Espitllera*, fins a prestigioses revistes com el *Butlletí de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi*, passant per l'*Aplec de Treballs*. Té també diversos volums destacables, preferentment montblanquins, dels que destaquem el volum *Llibre de Privilegis, concòrdies i cartes reials de la vila de Montblanc*, Montblanc, 2001. Felicitem, doncs, a l'autor, convertit en un dels nostres medievalistes més destacats en l'actualitat.

Gener Gonzalvo i Bou

-GABRIEL SERRA I CENDRÓS: *Els homes de Felip V. Els ajuntaments borbònics de la Conca de Barberà (1714-1738)*, Centre d'Estudis de la Conca de Barberà-Consell Comarcal de la Conca de Barberà, Montblanc, 2014, 226 p.

Una consecució historiogràfica fonamental en l'actual moment polític que viu el país és l'augment de treballs sobre les conseqüències del nou ordre polític-militar d'imposició castellà felipista, arran del cicle d'ocupació de l'Antic Regne de València, el Principat, Mallorca i les Pitiüses, entre 1707 i 1715. Aquest impuls en les investigacions, com en llur grau de divulgació rigorosa, ve concretat en recerques territorialitzades, la característica de les quals és detallar els ritmes polítics interns pel que fa a la reglamentació de les lleis borbòniques de nova planta. Sense aquestes elaboracions no podríem comparar casuístiques intercomarcals ni interregionals, i reduiríem escadusserament, per contra, la comprensió d'aquesta conjuntura a determinats enclavaments urbans. Cal destacar, en aquest sentit, el cicle de conferències organitzat pel Consell Comarcal de la Conca de Barberà *La Guerra de Successió a la Conca de Barberà* (octubre de 2006). El detallat i ben ponderat estudi de l'historiador Gabriel Serra sobre els representants municipals de Felip V a La Conca de Barberà, cal situar-lo en una nova represa en l'estudi del primer terç del mil set-

cents. La seva obra sobre el nomenament de quadres polítics derivats de la normativa felipista municipal de 1717, situa el lector en dos àmbits que es relacionen: l'estructura política i administrativa que, a través dels dotze corregiments, substitueix la divisió territorial en vegueries, i la dinàmica social interna de cada corregiment pel que fa a l'assoliment de l'ordenació prevista en el Decret de Nova Planta de 1716.

Quant al primer aspecte (és aconsellable de començar de llegir el volum per l'epígraf («La distribució corregimental»), l'autor situa ben clarament el context del Corregiment de Tarragona, que comptava amb dues alcaldies majors: la que en representa la capital, i l'alcaldia de Montblanc, i al seu capdevant de la qual hi havia un de Tinent de Corregidor. L'estructura piramidal territorial era doncs: Corregidor-Tinent de Corregidor, el qual havia de fer acomplir els procediments jurisdiccionals del governador del corregiment. Com a conseqüència d'aquesta divisió administrativa els nuclis de La Conca, que al set-cents n'eren cinquanta-quatre, restaven diluïts en tres corregiments més: Cervera, Lleida i Vilafanca del Penedès.

Aquesta divisió constata que l'estructura política municipal borbònica comptà, com es dedueix del text de Serra, amb dues etapes: 1717-1719 i 1719-1738. Mentre que la primera, de transició, acumulà la el temps polític transcorregut entre l'ocupació militar de *facto* (1714) i les conseqüències administratives del Decret de 1716 (1717); la segona fase explicita el ple funcionament de la dinàmica dels nomenaments dels batlles i regidors fins que el càrrec d'alcalde (nou mot arran de l'ocupació castellanofrancesa) esdevé vitalici fins el 1808.

Segona característica a remarcar. És en aquesta darrera fase on resta definit –fent una comparativa entre el primer capítol («Les administracions municipals de la Conca de Barberà a principis del segle XVIII») i el tercer («Els càrrecs municipals»)– el canvi gradual en la designació de càrrecs i en les dinàmiques de govern. Dic 'canvi gradual' perquè l'aportació més destacada d'*Els homes de Felip V* és mostrar continuïtats entre antics veguers i nou exercici de funcions que fan en els nous ajuntaments. Així, cal destacar que les noves institucions, malgrat ser governades d'una manera predominant per antics felipistes, també ho foren per antics austriacistes, i no tan sols per càrrecs aristocràtics, sinó –funcions de regidor– per bases menestrals i pageses. Altrament, Serra destaca conflictes entre les senyories i els governs municipals, abans i després de 1716, la qual cosa indica que els processos de conflicte polític eren de llarg abast i eren propis de les contradiccions de classe de l'antic règim (en el qual també cal situar la política felipista). El poder de centralització borbònic –i la substitució de la lògica política del precoç estat-nació català per les lleis de la Corona de Castella– té un assoliment d'objectius el 1738, quan l'organització política piramidal felipista assoleix el seu ple funcionament. I quan les èlits felipistes –

vegeu els cas del corrupte tinent corregidor a Montblanc Lorenzo de Oltra Garcia entre 1725 i 1732– greixen tota la maquinària burocràtica territorial.

Tàctiques de captació de les autoritats borbòniques envers austriacistes, desplaçament polític municipal cap al domini de l'oligarquia econòmica, però també casos que permeten il·lustrar matisos socials en la nova situació de l'alcaldia major de Montblanc, és el que trasllueix d'una manera clara i didàctica, (no sempre a l'abast de la capacitat expressiva de l'historiador), la recerca de Serra i Cendrós.

Xavier Ferré Trill